

УДК 378.017[17.022.1+172.15]:37.013.71

ВИХОВАННЯ ЗАГАЛЬНОЛЮДСЬКИХ ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ «ПОРІВНЯЛЬНА ПЕДАГОГІКА»

Ткачук Мирослава, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.
ORCID: 0000-0001-6456-6730
E-mail: miroslava.tkachuk@gmail.com

У статті представлено теоретичні та практичні аспекти виховання в студентів педагогічного університету загальнолюдських та національних цінностей при вивченні дисципліни «Порівняльна педагогіка». Розглянуто сутність понять «загальнолюдські» та «національні цінності». Схарактеризовано взаємозв'язок між поняттями «загальнолюдські» й «національні цінності» та сучасним державотворенням в Україні. Розкрито роль порівняльної педагогіки в професійному становленні педагога та вихованні у майбутніх учителів загальнолюдських та національних цінностей.

Ключові слова: цінності, загальнолюдські цінності, національні цінності, глобалізаційні процеси, «людина світу», порівняльна педагогіка, професійна підготовка, майбутні вчителі, навчальна дисципліна, духовна культура.

HUMAN AND NATIONAL VALUES EDUCATION OF FUTURE TEACHERS WHILE STUDYING THE COURSE OF COMPARATIVE PEDAGOGY

Tkachuk Myroslava, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Social Education and Social Work, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.
ORCID: 0000-0001-6456-6730
E-mail: miroslava.tkachuk@gmail.com

The article presents theoretical and practical aspects of students' education of the pedagogical university of human and national values in studying the discipline "Comparative pedagogy". The essence of the concepts of "human" and "national values" has been considered. The relationship between the notions of "human" and "national values" and modern state formation in Ukraine has been characterized. The role of education of human and national values in the personality's formation of the future teacher has been determined. It has been proved that the development of students' personality implies the assimilation of the system of human and national values, which form the basis of their spiritual culture. It is emphasized that the implementation of human and national values in the educational process is of great social importance since the successful solution of this important problem depends largely on the prospects of humanizing education. The meaning of which is to ensure the conscious choice of the personal spiritual values and to form on their basis a consistent, individualistic system of student youth's humanistic values, which characterize their motivational and value attitude to the world.

The role of comparative pedagogy in the professional development of a new generation teacher who

will become Ukrainian by cultural background and globalized in terms of professional competence has been revealed. It is argued that the content of the discipline "Comparative Pedagogy" promotes person's self-identification, allows to solve the complex problems of education of the "man of the world", the formation of a moral system of values and motives for the behaviour of a self-sufficient personality.

Keywords: *values, human values, national values, globalization processes, "man of the world", comparative pedagogy, vocational training, future teachers, academic discipline, spiritual culture.*

Істотні зміни в соціальній, інтелектуальній, духовній сферах українського суспільства диктують необхідність підготовки вчителів-професіоналів, культурно освічених та духовно розвинених особистостей, здатних здійснювати освітній процес на гуманістичних та демократичних засадах, виховувати в молодого покоління кращі моральні якості, спрямовувати діяльність на розвиток та самореалізацію особистості. Становлення особистісного в людині передбачає засвоєння нею системи загально-людських цінностей як основи її духовної культури. Теорія і практика засвідчують, що загальнолюдські цінності світової культури краще засвоюються завдяки тісній єдності їх з національною культурою. Сьогодення характеризується нагальною потребою формування вітчизняної національної свідомості, що виражається в усвідомленні вищих моральних цінностей українського народу, оперті на духовні традиції попередніх поколінь.

У контексті інтеграції української системи освіти до європейського та світового освітнього простору набуває все більшої актуальності вивчення майбутніми вчителями зарубіжного передового освітянського досвіду, зокрема під час засвоєння ними навчальної дисципліни «Порівняльна педагогіка», яка має значний потенціал виховання національних та загальнолюдських цінностей у майбутніх педагогів.

Розроблення зазначеної проблеми базується на положеннях про сутність загальнолюдських і національних цінностей (М. Бахтін, М. Бердяєв, Х. Ортега-і-Гассет, П. Тейяр де Шарден, С. Франк та ін.). У працях науковців зазначається, що філософську передумову виховання загальнолюдських і національних цінностей становить розуміння людини як багатовимірного, біосоціокультурного феномена, що існує в трьох фундаментальних вимірах: у співвідношенні із суспільством, характером її культури, типом її соціальності.

Актуальними є погляди М. Драгоманова, О. Музиченка, М. Пирогова, С. Русової, І. Франка, К. Ушинського, Я. Чепіги, Т. Шевченка та ін., які визначали основні завдання становлення української нації, яка має бути нерозривно пов'язана із усезагальним, не втрачаючи свого національного.

Результати наукових пошуків учених (І. Бех, О. Вишневський, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Ю. Руденко, М. Стельмахович, Б. Ступарик, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, К. Чорна, П. Щербань та ін.) доводять, що українська національна ідея щораз глибше проникає в систему освіти й стає тією рушійною силою, яка веде людину до національного особистісного самоствердження через усвідомлення себе як представника й носія культури, ментальності передусім конкретного народу і водночас як людини всесвіту [4, с. 40].

Із проголошенням незалежності України все більшу увагу приділяють питанням розвитку освіти за кордоном. Опубліковано низку праць з актуальних питань порівняльної педагогіки (Н. Дічек, О. Заболотна, З. Курлянд, Н. Лавриченко, О. Локшина,

О. Овчарук, Л. Пуховська, А. Сбруєва, С. Сисоєва, М. Чепіль та ін.). Розвиваючи методологічні погляди зарубіжних компаративістів В. Брікмана, Д. Вілсона, Б. Вульфсона, А. Джуринаського, Дж. Келлі та ін., проектуючи ці погляди на українські реалії, науковці зазначають, що без використання порівняльно-педагогічних знань неможливо всебічно підготувати студентів до успішної професійної діяльності в умовах інтеграції України до світового співтовариства [5; 6; 8].

Метою статті є визначення й обґрунтування ролі навчальної дисципліни «Порівняльна педагогіка» у вихованні загальнолюдських та національних цінностей майбутніх педагогів.

Нині формується світова система освіти, чому сприяють процеси глобалізації економічного, політичного та культурного простору, демократизації освітніх систем в усьому світі, поширення інформаційно-комунікаційних технологій, зростання чинників загального характеру, які впливають на національні характеристики освіти. Відбувається конвергенція різних країн у поглядах на роль освіти в національному розвитку.

Система цінностей майбутнього педагога має формуватися в освітньому процесі через наскрізні цивілізаційні цінності. Посилення інтернаціоналізації всіх процесів у сучасних умовах в усьому світі приводить до пріоритету загальнолюдських цінностей у їхньому взаємозв'язку з національними. Під час навчання майбутній педагог має усвідомити, що пріоритет загальнолюдських цінностей закладається в стратегію й тактику розвитку сучасної системи освіти. Загальнолюдські гуманістичні цінності є її метою, перспективою вдосконалення і вимогою у ставленні до особистості. Особливе значення має розвиток потреби в емоційному і духовному контактах з людьми, потреба у співпереживанні людям, що виявляється в людяності, повазі до людської гідності, бажанні допомогти, прояві довіри, толерантності тощо.

Загальнолюдські цінності спонукають майбутнього педагога до самореалізації, самовдосконалення, любові до професії, до навколишньої дійсності, допомагають розібратися в сенсі людського буття. Майбутній педагог повинен усвідомити себе громадянином світу, активною складовою ноосфери, формувати планетарне мислення, співвідносити у своєму світосприйнятті загальнолюдське та національне.

Загальнолюдський характер навчанню і вихованню надають знання про людську спільноту, її історію, народи. Виховний досвід усіх народів є дорогоцінною спадщиною людства, але кожному з них треба йти своїм шляхом, оскільки, як наголошував К. Ушинський, «загальної системи народного виховання для всіх народів немає не тільки на практиці, а й у теорії... У кожного народу своя особлива національна система виховання...» [9, с. 102]. Найважливішими джерелами, що визначають особливий характер національного виховання, є історія народу і його мораль. Видатний педагог стверджував, що кожен народ має свій особливий ідеал людини і вимагає від свого виховання відтворення цього ідеалу в окремих особистостях. Національні цінності виявляються в повазі до рідної мови, історії свого народу, його культурних традицій тощо і забезпечують як духовну єдність поколінь, так і формування національної самосвідомості.

Взаємодія національного і загальнолюдського становить основу традицій формування духовного світу підростаючих поколінь у народу незалежно від його національної належності. Система освіти та виховання кожної держави – це частина її національного надбання, породження традицій, спадщини предків та способів

самовираження нації. Широке вплетіння національної культури у світову, запозичення світових надбань, поглиблює і вдосконалює національну культуру. Остання, розвиваючись сама, сприяє розквіту вселюдської культури.

На думку Б. Ступарика, національне і вселюдське – це два взаємозв'язані компоненти виховного процесу. «Вселюдське не існує само собою. Воно функціонує завдяки національному, виявляючи себе через нього. Водночас з точки зору сучасного етнополітичного мислення вселюдські цінності – це не просто сума матеріальних і духовних цінностей всіх народів і не яесь попереднє їх поняття, а синтез вищих досягнень рук і розуму людства, квінтесенція всієї цивілізації. Тому в організації виховної роботи важливо виходити з того, що національна культура є вселюдським надбанням і багатством, яскравою формою прояву суті народу в мистецтві, традиціях, обрядах, звичаях, трудовій діяльності, побуті. Виховний процес мусить утверджувати єдність вселюдської і національної культур» [7, с. 148].

Серед факторів, що впливають на формування загальнолюдських та національних цінностей у студентів закладів вищої педагогічної освіти, особливо відзначимо педагогічні навчальні дисципліни. Поділяємо думку В. Долженка, який розглядає їх як складову духовної культури суспільства, яка сприяє адаптації виховання й освіти до конкретного культурного середовища, дає можливість реалізувати в професійно-педагогічній підготовці вчителя культурні досягнення рідного краю, країни, всього світу і сприяє вихованню національних і загальнолюдських цінностей [3].

Серед педагогічних дисциплін особливо наголосимо на ролі порівняльної педагогіки в підготовці вчителя нового покоління, який стане українським за культурною приналежністю та глобалізованим за рівнем фахової компетентності [1].

Зауважимо, що «Порівняльна педагогіка» як наука водночас є національною й інтернаціональною. Науковці кожної країни розглядають закордонний досвід крізь призму і пріоритети вітчизняної школи й педагогіки.

Метою дисципліни «Порівняльна педагогіка» є визначення стану, основних тенденцій та закономірностей розвитку освіти в різних країнах, геополітичних регіонах і в глобальному масштабі; співвідношення загальних тенденцій і національної або регіональної специфіки, позитивні й негативні аспекти міжнародного педагогічного досвіду, форми і способи взаємозбагачення національних педагогічних культур. Формування у студентів системи знань про теорію і практику освіти в провідних країнах світу здійснюється з проекцією на досягнення й проблеми освіти в Україні. Це є надзвичайно актуальним завданням у сучасних умовах економічної і культурної глобалізації, адже Україна підпорядковується загальноєвропейським та загальносвітовим законам розвитку, що впливають на всі сфери життя суспільства, і на освіту зокрема.

Отже, дисципліна «Порівняльна педагогіка» закладає платформу для формування планетарного мислення майбутніх фахівців, усвідомлення водночас унікальності та єдності національної освіти зі світовим освітнім простором, дає можливість виявити, що є національними особливостями освіти, а що – загальним надбанням усього цивілізованого світу та необхідною основою будь-якої національної школи, адже, лише зіставляючи результати аналізу стану та тенденцій розвитку освіти в Україні та у світі, можна запропонувати напрямки адекватного розв'язання проблем, які виникають, і прогнозувати найбільш вірогідні шляхи розвитку освіти й запровадження на вітчизняних теренах передових ідей зарубіжної освіти й педагогіки [5].

Зміст дисципліни «Порівняльна педагогіка» передбачає ознайомлення майбутніх учителів із системою порівняльно-педагогічних знань, котрою повинна володіти кожна людина – громадянин держави і світу, і водночас, більш поглиблено подає інформацію професійного характеру, що стосується безпосередньо педагогічної професії. «Порівняльна педагогіка надає можливість майбутнім педагогам ознайомитись з актуальними напрямками змін у змісті, формах, методах виховання і навчання, із загальнолюдськими цінностями освіти та виховання, розширює кругозір студентів та сприяє формуванню відкритого педагогічного мислення, завдяки якому засвоюється все, що є кращим у сфері освіти» [1, с. 5].

Порівнюючи освітні системи в різних країнах, майбутні педагоги з'ясовують, що особливості освітньої системи тієї чи тієї країни тісно пов'язані з її історичним минулим, тому під час вивчення системи освіти провідних країн світу студенти аналізують історичні передумови її розвитку та становлення, розкривають національні особливості різних освітніх систем. Пошук загального й специфічного в освітніх системах різних народів дозволяє знаходити й науково тлумачити освітні традиції, системи, збагачувати національну педагогічну культуру за рахунок міжнародного досвіду.

В основу викладання дисципліни «Порівняльна педагогіка» в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини як визначальна покладена ідея підготовки майбутніх педагогів на аксіологічних та культурологічних засадах, згідно з якою професійно підготовлений педагог має стати продуктом культури нації та людства в цілому. Це передбачає спрямування освітнього процесу на виховання загальної культури особистості, широкої наукової ерудиції, гуманістичних якостей і, насамперед, на формування любові до людини.

Досвід викладання дисципліни «Порівняльна педагогіка» дозволяє стверджувати, що її зміст сприяє самоідентифікації особистості (формуванню відчуття приналежності до певної культурної традиції), адже духовна криза молоді в багатьох випадках зумовлена неутвердженістю людини в соціумі, відривом «людини культури» від національних основ, які утримують її в межах традиційної моралі [2, с. 101].

При побудові курсу враховуємо, що він повинен бути таким, щоб давати можливість доторкнутися до скарбниці загальнолюдських цінностей, дозволяти вирішувати комплексні завдання виховання «людини світу»: виховання вселюдської любові, любові до Батьківщини, патріотизму, формування моральної системи цінностей і мотивів поведінки самодостатньої особистості. Ця навчальна дисципліна дає можливість кожному студентові зрозуміти, що вивчення й формування загальнолюдських цінностей в освіті або освіта на основі загальнолюдських цінностей – «це не просто знання, здобуті з книг, це дія, в основі якої лежить духовно-моральний розвиток особистості через постійну життєву практику «від серця до серця» [2, с. 102].

Під час викладання порівняльної педагогіки на основі узагальнення досвіду провідних учених та практиків у цій галузі (Богданова І., Дідусь Н., Курлянд З., Сбруєва А., Цокур О., Чепіль М., Шапошнікова Л. та ін.) велику увагу приділяємо створенню психолого-педагогічних умов для пізнання культурної спадщини різних народів, у якій відображені ціннісні орієнтації персоналій; виділенню змісту навчального матеріалу, на основі якого формуються погляди, переконання.

Вихованню загальнолюдських та національних цінностей на заняттях з

порівняльної педагогіки сприяє використання креативних методів навчання, що характеризуються високою комунікативністю, спрямованістю на самостійне та творче оволодіння знаннями, завдяки чому студенти долучаються до самостійного пошуку нової інформації, нових знань, які вводять особистість студента у коло духовного життя нації, народу, закладають чуття світу й Батьківщини в ньому, розуміння кращих і вічних людських цінностей.

Отже, в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів, соціально-економічних і духовно-культурних перетворень, кардинального реформування всіх ланок освіти в Україні, спрямованого на демократизацію, підвищення якості, досягнення кращих світових взірців, актуалізується проблема підготовки фахівців, ознайомих зі специфікою розвитку освіти у країнах світу. Пошуки загального і специфічного в освітніх системах у різних народів дають змогу знаходити, давати наукове тлумачення освітнім традиціям, системам, збагачувати національну педагогічну культуру завдяки міжнародному досвіду. Дисципліна «Порівняльна педагогіка» має важливе значення для вищої школи, оскільки підвищує професійний та загально-культурний рівень студентської молоді, допомагає з'ясувати місце системи освіти України в європейському та світовому освітньому просторі; закладає платформу для формування планетарного мислення майбутніх фахівців, усвідомлення водночас унікальності та єдності національної освіти зі світовим освітнім простором; залучає молодь до загальнолюдських та національних цінностей.

Перспективи подальших досліджень проблеми становлять: масштабніше узагальнення філософських основ, методів і форм роботи; розробка методичних засад і засобів для виховання системи загальнолюдських та національних цінностей у студентської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Богданова І., Дідусь Н., Курлянд З., Ломонова М. та ін. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. Одеса: ПДПУ ім. К. Д. Ушинського. 2000. 164 с.
2. Винничук Р. В. Актуалізація ідей та досвіду виховання загальнолюдських цінностей у сучасній системі освіти України. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 8(42). С. 100–106.
3. Долженко В. А. Культурологические основы педагогического знания. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Луганськ, 2005. Вип. 1(7). С. 28–44.
4. Дубасенюк О. А. Формувальний зміст духовно-моральних цінностей майбутніх учителів. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Тематичний випуск «Духовно-моральне виховання молодого покоління. Вітчизняний і зарубіжний досвід»* / ред. кол.: І. Д. Пасічник, Р. В. Каламаж та ін. Острог: Вид-во Національного ун-ту «Острозька академія», 2014. Вип. 27. С. 39–44.
5. Порівняльна педагогіка: методологічні орієнтири українських компаративістів: хрестоматія. К.: Педагогічна думка, 2015. 176 с.
6. Сбруева А. А. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. освіти / наук. ред. О. В. Сухомлинська. 2-ге вид., стер. Суми: Унів. кн., 2011. 320 с.
7. Ступарик Б. М. Школі – національне виховання молоді: (вибрані статті). Івано-Франківськ: Плай, 2005. 304 с.
8. Чепіль М. М. Порівняльна педагогіка: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Академвидав. 2014. 216 с.
9. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. *Вибрані педагогічні твори: у 2 т.* К.: Рад. школа. 1983. Т. 1: Теоретичні проблеми педагогіки. С. 43–103.

REFERENCES

1. Bohdanova, I., Didus, N., Kurliand, Z., Lomonova, M. et al. (2000). Porivnialna pedahohika. Odesa [in Ukrainian].
2. Vynnychuk, R. V. (2014). Aktualizatsiia idei ta dosvidu vykhovannia zahalniudskykh tsinnosti u suchasni systemi osvity Ukrainy. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*, 8(42), 100–106 [in Ukrainian].
3. Dolzhenko, V. A. (2005). Kul'turologicheskie osnovy pedagogicheskogo znaniya. *Dukhovnist osobystosti: metodolohiia, teoriia i praktyka*. H. P. Shevchenko (Ed.). Luhansk, issue 1(7), 28–44 [in Russian].
4. Dubaseniuk, O. A. (2014). Formuvalnyi zmist dukhovno-moralnykh tsinnosti maibutnykh uchyteliv. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Tematychnyi vypusk «Dukhovno-moralne vykhovannia molodoho pokolinnia. Vitchyzniani i zarubizhnyi dosvid»*. Ostroh, issue 27, 39–44 [in Ukrainian].
5. Porivnialna pedahohika: metodolohichni oriientyry ukrainskykh komparatyvistiv (2015). K.: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].
6. Sbruieva, A. A. (2011). Porivnialna pedahohika. Sumy [in Ukrainian].
7. Stuparyk, B. M. (2005). Shkoli – natsionalne vykhovannia molodi: (vybrani statti). Ivano-Frankivsk: Plai [in Ukrainian].
8. Chepil, M. M. (2014). Porivnialna pedahohika. K.: Akademydav [in Ukrainian].
9. Ushynskiy, K. D. (1983). Pro narodnist u hromadskomu vykhovanni. *Vybrani pedahohichni tvory* (Vols. 1–2); Vol. 1: Teoretychni problemy pedahohiky, 43–103 [in Ukrainian].